

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

05/318

NEMCOVÁ, Eva: Národní knihovna – pojem, funkce a význam pro společnost na prahu 21. století = Nár. Knih. 15.roč. 2004. 4.no. 255-265.p. Bibliogr. 23 tétel.

Res. angol nyelven

A nemzeti könyvtár fogalma, funkciója és társadalmi jelentősége a 21. század küszöbén

Nemzeti könyvtár; Szakirodalmi szemle [forma]

A nemzeti könyvtár állami eszközökből finanszírozott, a nyilvánosság számára hozzáférhető, az adott területen publikált dokumentumok gyűjtésére szolgáló intézmény.

Az UNESCO 1970-es meghatározása szerint: a nemzeti könyvtárak felelősek a területükön megjelenő publikációk törvény által szabályozott gyűjtéséért, tárolásáért, a nemzeti bibliográfiák készítéséért, az adott területről szóló külföldön megjelenő kiadványok gyűjtéséért, nemzeti bibliográfiai központként működve, retrospektív nemzeti bibliográfiát, közös katalógusokat építve. Az ISO 5127: Információ és dokumentáció szabvány szerint a nemzeti könyvtár adott területen megjelent publikációk gyűjtéséért és megőrzéséért különös felelősséggel tartozó könyvtár.

A nemzeti könyvtárak keletkezése a 15. századig nyúlik vissza, az európai és amerikai kontinensen a 19-20. század jelentette a kialakulásukat és kiteljesedésüket. Kezdetben a nemzeti könyvtárak maximális teljességre törekedtek, céljuk a teljes nyomtatott irodalom gyűjtése volt. A 20. század első feléig

a nemzeti könyvtárakra konzervatív politika jellemző a nyilvános szolgáltatások és a hozzáférés szempontjából. A század közepétől a technikai fejlődéssel és a népességrobbanással párhuzamosan kezd a nemzeti könyvtárak kivételes és zárt szerepe megváltozni.

Az IFLA és az UNESCO az 50-es években a nemzeti könyvtár fogalmi meghatározásában fő feladatának a nemzeti irodalom rendszeres gyűjtését és őrzését tartotta, kiemelve, hogy az nem csak a nyomtatott dokumentumokra vonatkozik. Tevékenységei közé sorolták a kurrens és retrospektív nemzeti bibliográfia készítését, a patriotika irodalom gyűjtését, közös katalógus építését, az országos és nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést. A 60-as évek végére a feladatokat alap és kiegészítő összetevőkre bontották. A könyvtárközi kölcsönzési szolgálat, a kéziratok gyűjtése és a könyvtártudományi kutatások végzése került a kiegészítő feladatok közé. A nem nélkülözhetetlen funkciók közé a dokumentumok nemzeti és nemzetközi cseréjét, a vakok számára gyűjtött irodalom biztosítását, a könyvtárosképzést és a könyvtárak módszertani segítését sorolták.

A 20. század utolsó 20 évében négy nagy összefoglaló tanulmány jelent meg a témában IFLA/UNESCO támogatással, szerzőik: Sylvestre, Guy [1987], Line, Maurice, B. [1989], Cornish, Graham, P. [1991], Lor, Peter Johan [1997]. Sylvestre a nemzeti feladatkört alap-, ajánlott és önkéntes funkciókra osztotta, és a döntést az államok fejlettségéhez mérten, nemzeti hatáskörbe sorolta. Line a feladatokat 11 csoportra bontotta, és az állam hatáskörébe utalta annak az eldöntését, hogy szükség van-e nemzeti könyvtárra. Cornish az új információs technológi-

ák nemzeti könyvtári funkciókra gyakorolt hatását vizsgálta, 72 nemzeti könyvtárban készített kérdőíves felmérés segítségével, 15 nemzeti könyvtári funkciót különböztetve meg egymástól. Lor elsősorban a nemzeti könyvtári tevékenységek törvényességi kereteit részletezte.

A technikai fejlődés napjainkban három területen érinti a könyvtárak fejlődését: a nagy tömegű szövegek és képanyagok elektronikus tárolása, a nemzeti és világméretű kommunikációs hálózat működése és az alacsony költségű publikálás elterjedése (desktop publishing = DTP).

Az elektronikus publikációk növekedésével egyidejűleg a könyvtárak csökkenthetik a fizikai példányok számát, de az elektronikus őrzés nehézségeivel kell szembenézniük.

A mai feladatkörök megfogalmazásában három stratégiai terület emelhető ki: a nemzeti könyvtárak a nemzeti kultúra és identitás, a nemzetgazdasági fejlődés és a nemzetközi hozzáférés közvetítői.

Feladatkörükben kiemelt helyet kap továbbra is a területükön megjelenő publikációk minél nagyobb teljességre törekvő gyűjtése, tekintet nélkül a formátumukra. Nélkülözhetetlen a kötelepéldányokról szóló törvényi rendelkezések aktualizálása, a különböző hordozókra való teljes körű kiterjesztése.

A „nemzeti” fogalmát sokféleképpen értelmezik, a legtöbb helyen az „állami” kifejezés szinonimájaként használják, máshol nyelvhez és etnikumhoz kapcsolják. Az állami könyvtárak mellett létezhetnek etnikumhoz vagy nyelvhez kapcsolódó nemzeti könyvtárak is. A soknemzetiségű országokban a nemzeti könyvtár működése az állam egy konkrét területéhez, etnikumához kapcsolódik (pl. Katalán Nemzeti Könyvtár, Spanyolország).

A kulturális nemzeti könyvtárak mellett léteznek világméretű keretek között működő nemzeti könyvtárak is, mint a zsidó állam nemzeti könyvtára, mely egyben a zsidóság egyetemes könyvtára, ugyanakkor egyetemi könyvtár is.

A nemzeti funkciót valamelyik nagy egyetemi könyvtár is megvalósíthatja (pl. zágrábi). Az egyetemi és nemzeti könyvtári közös funkció hátránya a használók rendkívül magas számában nyilvánul meg, veszélyeztetve a dokumentumok védelmét.

A nemzeti könyvtárak tudományos könyvtárként is működhetnek, néhány nemzeti könyvtár egyidejűleg nyilvános könyvtár is. Ez a kapcsolat főként a kevésbé fejlett országokra jellemző (India). Arra is van példa, hogy a nemzeti könyvtár parlamenti könyvtári funkciót is ellát (Kongresszusi Könyvtár), de nem felel meg néhány alapvető nemzeti könyvtári funkciónak. Az ISO 5127-es szabvány a szakterületi anyagokat nemzeti méreteken gyűjtő könyvtárakat szakkönyvtáraknak tartja. Az országos feladatkörű szakkönyvtárak funkcióját egyetemi vagy egyetemes nemzeti könyvtárak is elláthatják. A szakkönyvtárak mellett léteznek a hátrányos helyzetűek önállóan működő nemzeti könyvtárai (pl. National Library for the Blind, Stockport).

A nemzeti könyvtárak kétszáz éves történetében jelentős funkcióbeli és szerepváltozások történtek. Jelenleg a nemzeti könyvtárak jóval több feladatot látnak el, mint ami a kötelességük lenne. Fontos, hogy a kiegészítő funkciók egyike sem veszélyeztetheti, vagy korlátozhatja az alapfeladatok ellátását, az adott terület publikációjának gyűjtését és őrzését.

(Prókai Margit)

05/319

PISANSKI, Jan – ZUMER, Maja: National libraries and their websites = Alexandria. 17.vol. 2005. 1.no. 49-58. p. Bibliogr.

A nemzeti könyvtárak weblapja

Honlap; Nemzeti könyvtár

A nemzeti könyvtárak hagyományos szerepkörük mellett egyre inkább nyitnak a nagyközönség felé. Az elsők között éltek az internet lehetőségeivel, és az információk őrzői helyett azok szolgáltatóiként

léptek fel, valamint a számítógépes hálózaton kezdtek népszerűsíteni szolgáltatásaikat és állományukat. Ebben fontos szerepet kaptak a nemzeti könyvtárak weblapjai.

A szerzők egy felmérés keretében kilenc európai ország (Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Dánia, az Egyesült Királyság, Horvátország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Szlovénia) nemzeti könyvtárának weblapját elemezték. Közülük négy nemzeti könyvtár (a bosnyák, a dán, a horvát és a szlovén) egyetemi könyvtári funkciókat is ellát. A weblapok elemzését segítette, hogy tartalmuk jelentős része angol nyelven is rendelkezésre áll.

Az elemzés szempontjai különböző általános és speciálisan a nemzeti könyvtári weblapokra vonatkozó irányelvek alapján a következők voltak: tartalommal kapcsolatos jellemzők (De Niet irányelvei alapján: alapvető információk, fontos dokumentumok, történet, használói interakciós lehetőségek, gyűjtemények, katalógusok, nemzeti bibliográfia, digitális gyűjtemény, szolgáltatások, kiállítások, események, csatolások) és nem tartalommal kapcsolatos jellemzők (Ulbiakene nemzeti könyvtári irányelvei alapján: kontextusfüggő információk, elérhetőség, szerkezet, esztétikum, szakmai színvonal, navigációs elemek, grafika, többnyelvűség, keresés a weblapon, honlap-térkép).

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a fejlettebb országok weblapjai jobban követik a tartalmi irányelveket. A nem a tartalomra vonatkozó irányelvekre lényegében ugyanez áll, de ezeknél még sok a teendő. A vizsgálat a következő hibákra hívja fel a figyelmet: elírások, szükségtelen és zavaró előugró ablakok, agresszív hirdetések, a figyelmet elvonó animáció, az opciók feltüntetésének hiánya, a kontextusfüggő információk (utolsó frissítés, felelős szerkesztő) közlésének elmulasztása, következetlen terminológia, „halott” csatolások, a fontos csatolások nem megfelelő elhelyezése, elavult információk közlése, a legkorszerűbb információtechnológia azonnali alkalmazása (vannak, akik még fej-

letlenebb eszközöket használnak), a csatolásokhoz nincs magyarázat, olvashatatlanok a betűtípusok, zavaróak a színek, nem élnek a hipertextes lehetőségekkel.

A tartalmat illetően az elemzők kiemelték az alapvető információk fontosságát. Amire a használónak feltétlenül szüksége van: a nyitvatartási idő, az elérhetőségi adatok, rövid történet, szerepkör, küldetés, szabályozó dokumentumok. A könyvtár gyűjteményét tekintve tájékoztatni kell arról, hogy mi áll rendelkezésre, és – ez talán még fontosabb is lehet – arról is, hogy mi nem. A hagyományos szolgáltatások (és termékek) mellett az online szolgáltatások bemutatására is sort kell keríteni. Általában véve célszerű a szolgáltatások teljes választékát ismertetni. Az online katalógusokat kiemelten kell feltüntetni, megfelelő és célratörő információk kíséretében. A nemzeti bibliográfiák megjelenítésére nagyon sokféle megoldást alkalmaznak a könyvtárak; ajánlatos a honlapról közvetlen csatolást létesíteni. Hasonlóképpen meg kell jeleníteni a kötelezpéldányok beszolgáltatására vonatkozó teendőket (a jogszabály teljes szövegével egyetemben) a kiadók munkáját segítő. A digitális gyűjteményekre a jövőben nagy igény várható, azért – ha a weblap fejlesztése egyébként már előrehaladt – a legkeresettebb dokumentumok felsorolását marketing céljából lehetőség szerint közre kell adni. A szerzők óvják a weblapok szerkesztőit attól, hogy a jövő használóját tartsák szem előtt, esetleg a mai használó igényeinek rovására.

(Hegyközi Ilona)

05/320

GUDAJTIS, V.: Nacional'naâ biblioteka Litvy v nacional'noj infrastrukture informacii = Vestn. Bibl. Ass. Evrazii. 2005. 1.no. 79-80.p.

Litvánia nemzeti könyvtára a nemzeti információs infrastruktúrában

Gépesítési terv; Gépi könyvtári hálózat; Nemzeti könyvtár

A litván parlament 2001-ben fogadta el a nemzeti stratégiát, a kormány pedig az információs társadalom fejlesztésének nemzeti koncepcióját, és hirdette meg, hogy az információs társadalom fejlesztése kiemelt főirány az ország fejlesztésében. Ezekben a dokumentumokban számos határozat a könyvtárak feladataira vonatkozik.

Litvániában 3677 könyvtár működik (beleértve a fiókkönyvtárakat is), közülük 1449 tartozik a Kulturális Minisztériumhoz. A többi könyvtár megoszlása: 5 megyei könyvtár, 61 városi könyvtár 1365 fiókkönyvtárral. (A városi könyvtári hálózat állandó mozgásban van, a közigazgatási és az oktatási reform hatásai nem mindig kedvezőek a közkönyvtárak számára.)

Az utóbbi két évtizedben a nagy tudományos könyvtárakban megkezdődött a könyvtári és információs források integrálásához szükséges stratégiai lépések kidolgozása. A Nemzeti Könyvtár kezdeményezésére készült a „Litvánia integrált információs-könyvtári rendszere” (Integrirrovannaâ informacionno-bibliotecznaâ sistema Litvy = LIBIS) c. koncepció, amely tartalmazza a rendszer céljait, feladatait és szervezeti-működési felépítését. A LIBIS koncepció 1995-ben a kulturális miniszter rendeletével hivatalos dokumentummá vált. A rendszer tervezésére és bevezetésére irányuló munkák szervezésével, koordinálásával a Nemzeti Könyvtárat bízták meg. A munka irányítására létrehozott testületben a nagykönyvtárak képviselői kaptak helyet. A kormány 1996-ban külön határozatot fogadott el a LIBIS programról, 1997-ben pályázatot hirdettek a

rendszer tervezésére és üzembe állítására. A pályázatot a Sigmanta részvénytársaság nyerte meg, ugyanakkor 1998-ban 15 felsőoktatási könyvtár bejelentette, hogy a továbbiakban nem vesz részt a projektben, és együttesen megvették az Ex Libris ALEPH-500 rendszerét. Ennek ellenére közülük több könyvtár is bekapcsolódott a LIBIS alapú központi katalógus építésébe.

A LIBIS fő célja a társadalom információellátásához szükséges eszközök fejlesztése. Ezért a Nemzeti Könyvtárban történt kipróbálás után valamennyi elkészült alrendszert átadják a könyvtáraknak, elsősorban azoknak, amelyek a Kulturális Minisztériumhoz tartoznak. 2001-ben a LIBIS 48 könyvtárban működött (a megyei könyvtárak mindegyikében, 35 városi és 8 tudományos könyvtárban).

A LIBIS programot a Kulturális Minisztérium finanszírozza „Az információs társadalom kialakítása” elnevezésű program eszközeiből, valamint a városi önkormányzatok és különböző alapítványok (elsősorban a Nyitott Litvánia Alapítvány) segítségével.

A Litván Könyvtárügyi Tanács megbízásából a Kulturális Minisztérium elkészítette a könyvtárak 2003-2013 évekre szóló korszerűsítési tervét, amelyben különös hangsúlyt helyeztek az információs munka fejlesztésére, az új technológia alkalmazására.

A Nemzeti Könyvtár folytatja a könyvtárak körében a hagyományos módszertani munkát is, módszertani és tudományos műveket ad ki, tudományos kutatásokat folytat a könyvtárügyben és a háttérterületeken. A könyvtárak is aktívan részt vesznek a különböző munkákban:

- a közös katalógus építésében (előfordul, hogy közkönyvtár vagy annak falusi fiókjá kap olyan dokumentumot, amely nincs meg a nagy tudományos könyvtárakban);
- a közös katalógust saját könyvtárak elektronikus katalógusának építésében hasznosítják;

- 2005 elejétől a LIBIS könyvtárak analitikus szinten is feltárják a kiadványokat (leírják a helyi kiadványok cikkeit, és megküldik a Nemzeti Könyvtárnak);
- felelősek a program minőségéért és minél gyorsabb bevezetéséért, ezért kötelességük kiegészítő pénzügyi eszközöket keresni, figyelemmel kísérni a program menetét.

A Nemzeti Könyvtár nem zárkózik be falai közé, nemcsak saját belső problémáival foglalkozik, hanem Litvánia valamennyi könyvtárát igyekszik bevonni az információs társadalom fejlesztésébe.

(Viszocsekné Péteri Éva)

05/321

BRINDLEY, Lynne: The British Library and e-learning = IFLA J. 31.vol. 2005. 1.no. 13-18.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Hogyan támogatja a British Library a tanulást?

Nemzeti könyvtár; Oktatás információellátása; Számítógép-hálózat

A British Library (BL) egy nagy nemzetközi tudományos könyvtár, nemzeti kulturális intézmény, a természettudományok, a műszaki tudományok és az innováció művelői számára alapvető forrás, valamint az Egyesült Királyság könyvtári rendszerének egyik legfontosabb eleme. A tanulmány bevezetőjében öt fontos használói csoportot (kutatók, üzletemberek, könyvtárak, tanulók, nagyközönség) és számos fontos szolgáltatást sorol fel.

A gyűjteményei és szolgáltatásai által segített tanulás tevékenységük egyik fontos eleme, és bárki, aki használja a könyvtárat, valamilyen értelemben „tanuló” is. A technológia fejlődése lehetővé teszi a könyvtári szolgáltatások javítását (elektronikus cikkek küldését, virtuális kiállítások rendezését, jobb minőségű online katalógusokat és keresési lehetőségeket).

A BL *oktatási programja* a gyermekeket (középiskolásoktól „felfelé”) és a felnőtteket egyaránt szolgálja. Az internet a tanulás új lehetőségeit és modelljeit kínálja különböző formában – a szervezett tanulástól az önképzésig. Az e-learning révén olyan új lehetőségek adódnak, amelyek a hagyományos tanulásban nem voltak lehetségesek (egyévre szabott és csoportos tanulás, rugalmas tanulás, új tanári eszközzrendszer).

A BL küldetésnyilatkozatában kiemelten szerepel a tanulás támogatása: a könyvtár a forrásközpontú tanulás és kutatás, a tantervi megújulás és a kreatív oktatás kiválósági központja kíván lenni, célul tűzték ki a diákok inspirációját és az e-learning környezet átalakítását (digitális képek, szövegek és hangok biztosításával), de az intézmény ugyanakkor a csoportos látogatások kiváló színtere is.

A BL kutatást támogató szakértelme az intézmény e-learning stratégiáját is segíti: olyan értékes anyaggal rendelkeznek ugyanis, amikhez másutt nem lehet hozzáférni, és ezek köré építik fel tanulási programjaikat. A fő cél az, hogy egyéni kutatómunka révén fejlesszék a kutatási készségeket. (Gazdag elektronikus forrásaik vannak a diákok, a tanárok és az élethosszig tanulók számára, és ezek mind interaktívak.)

2003-ban indult egy új online forrás, a *21st Century Citizen*, amely az állampolgári ismeretek elsajátítását segíti (www.bl.uk/learning [- illetve a <http://21citizen.co.uk/live/citizenship/>] címen). Fontos, a tanulást segítő forrásgyűjteményük a *Collect Britain* (<http://www.collectbritain.co.uk>), amely a könyvtár eddigi legnagyobb digitalizálási projektje (a New Opportunities Fund 3,25 millió fonttal támogatja!). A 2004 őszi tervezett átadás után közel 100 ezer képet és 350 óra hangfelvételt fog tartalmazni. (A látogató téma és helységek szerint is kereshet benne.)

Terveik között szerepel további két program megvalósítása a JISC (Joint Information Systems Committee) 3 milliós támogatásával: a 19. századi újság-

állományuk, valamint hangzóanyagaik digitalizálása. Oktatási segédanyagok készítése, valamint az olvasási módszerekről a környékbeli iskolák számára tartott nyári tanfolyamok egészítik ki a könyvtár oktató tevékenységét.

A széles körű hozzáférést egy új keretkezdeményezés is segíti, amit 2004-ben indított el a nemzeti fejlesztő központ, a Museums, Libraries and Archives Council (MLA); az *Inspiring Learning for All* (Mindenkinek tanulásra ösztönzünk!) alapelvei a mindenkinek számára elérhető és őket befogadó közgyűjtemények feladatait definiálják. A kezdeményezést úgy alakították ki, hogy ösztönözze az ott dolgozókat, koncentráljanak arra, miképpen segíthetnék még jobban az ott folyó tanulást – a tanulást persze a lehető legszélesebben értelmezve [<http://www.inspiringlearningforall.gov.uk/default.aspx>].

A tanulmány, mely az IFLA 70. konferencián előadásként hangzott el (Buenos Aires-ben), végül három fontos, az e-learninggel kapcsolatos kérdést próbál megválaszolni, amellyel a BL szembesült az új lehetőségek alkalmazása során.

(Murányi Lajos)

05/322

MISSINGHAM, Roxane – BOSTON, Tony: *Libraries Australia: creating a new national resource discovery service* = *Online Inf.Rev.* 29.vol. 2005. 3.no. 296-310.p. Bibliogr.

„Libraries Australia” – új országos szolgáltatás az ausztráliai információforrások felkutatására

Együttműködés -belföldi; Ember-gép kapcsolat; Gépi információkeresési rendszer; Központi katalógus -online; Nemzeti könyvtár

Az ausztrál nemzeti könyvtár 1981 óta nyújt online hozzáférést a nemzeti bibliográfia adatbázisához, mely tartalmazza az országos központi katalógus (*National Union Catalogue*) anyagát is. Elsődleges célja az osztott katalógizálás (illetve a könyvtárakban folyó példány-katalógizálás) támogatása volt,

de használták a könyvtárközi kölcsönzés és az állománygyarapítás segítő eszközeként is. Egy webalapú keresőfelület kifejlesztése után a szolgáltatás a „végfelhasználók” számára is elérhetővé vált, elsősorban a felsőoktatási könyvtárakban. Ez már lehetővé tette a könyvtárközi kölcsönzési központként, fizetős szolgáltatásként való működést (melynek üzleti modellje az OCLC WorldCat-jához hasonló).

A *Kinetica* (www.nla.gov.au/kinetica/) elnevezésű szolgáltatás lehetővé teszi az RLG Union Catalog, az OCLC WorldCat adatbázisokban, Új-Zéland és Szingapúr központi katalógusaiban való keresést is, tartalmaz egy katalógizáló modult, valamint az említett könyvtárközi kölcsönzési rendszert. Kétéves fejlesztő, és a Kinetica szolgáltatás egészét átértékelő munka után 2004 decemberében indult el a „*Libraries Australia*” elnevezésű új keresőrendszer. 2004-2005-re tervezték a Kinetica teljes újjáfejlesztését, annak érdekében, hogy olyan moduláris felépítésű rendszer legyen, amely az új technológiák használatával egy országos forrásfeltáró és hozzáférés-nyújtó szolgáltatássá váljon. Az átalakítás céljai közt szerepelt a keresés funkcionalitásának javítása és a válaszidők csökkentése, további (kínai, japán, koreai) szolgáltatások beépítése, új keresőfelület fejlesztése. Az új rendszer moduljai:

1. *National bibliographic utility* – valamennyi bibliográfiai és katalógizálási funkció támogatására;
2. *Search & products* – az ausztrál nemzeti bibliográfiai (és egyéb) adatbázisokban való nem katalógizálási célú keresések támogatása a *Libraries Australia* interfészen keresztül;
3. *Customer management* – az adminisztratív funkciók (hozzáférés ellenőrzése, statisztikák, számlázás stb.) ellátására;
4. *Document delivery* – a könyvtárközi kölcsönzés ellátására. A *Libraries Australia* három különböző szintű keresési lehetőséget nyújt: egy Google-szerű egyszerűt (Boole-operátorokkal),

egy „haladó” megoldást, a legördülő boxokból választható indexek segítségével és egy Z39.50 alapú parancsszavas keresést.

(Mohor Jenő)

Lásd még 304

Felsőoktatási könyvtárak

05/323

ARANT, Wendi – BENEFIEL, Candace R.: Hours of operation and service in academic libraries. Toward a national standard = Public Serv.Q. 1.vol. 2002. 1.no. 71-85.p. Bibliogr.

A felsőoktatási könyvtárak nyitva tartása és szolgáltatásai: az országos normatívák kialakítása felé

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Normatívák, mutatószámok; Nyitvatartási idő; Szolgáltatások

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A hallgatók és oktatók sokszor kifogásolják az egyetemi könyvtárak nyitva tartását. Erről sok szó esik a szakirodalomban is, de még nem sikerült normatívákat alkotni ezen a téren.

Sokan szeretnék, ha a 24 órás nyitva tartás válna jellemzővé, de inkább a realitásokból kell kiindulni. A Texas A & M University két könyvtárosa felmérést kezdeményezett az ARL (a tudományos könyvtárak szövetsége) 97 könyvtárában, amelynek során külön vették szemügyre az épület és a szolgáltatások elérhetőségét. Van olyan eset ugyanis, amikor az épület nyitva van ugyan, de a raktári és a kölcsönzési szolgáltatások nem működnek. A nyitva tartás különböző lehet emellett a tanév különböző időszakában.

A vizsgálat során az interneten elérhető adatokból indultak ki, és csak adathiány esetén küldtek elektronikus levelet, majd keresték meg telefonon a könyvtárakat.

Az épületek elérhetősége 13 és 24 óra között változott. A tájékoztató szolgálat természetesen kevesebb órában (általában 3 órával kevesebbet) tart nyitva, mint az épület maga. Kevés olyan könyvtár volt, amely hétfégenként korlátozottan vagy egyáltalán nincs nyitva.

24 órás nyitva tartásra összesen öt könyvtár vállalkozott, közülük a hét összes napján csak a Columbia egyetem könyvtára (pontosabban olvasóterme) tart nyitva. Három könyvtárban csak helybeni tanulásra van mód, a raktár használatára, kölcsönzésre és a tájékoztatói szolgáltatások igénybevételére nincs lehetőség. Az öt könyvtár egyike, a North Carolina State University-é heti 138 órás nyitva tartással dolgozik, erre azért tértek át, mert bevezették, hogy a hallgatóktól könyvtárhasználati díjat szednek, és abból fedezik a személyzet ügyeleti díját.

Az adatokat összevetették az IPEDS (Integrated Post Secondary Education Data System) felmérési eredményeivel, amely 3272 könyvtár adatait tartalmazza. Közülük 163 tart hetente 40 órában vagy annál rövidebb ideig nyitva. A legtöbb főiskolai könyvtárat napi 8,5 óra, heti 60 óra jellemzi.

A nyitva tartás meghatározásánál figyelembe kell venni a finanszírozási lehetőségeket és a használók biztonságát. A döntésben minden bizonnyal a használók igényei esnek latba a legnagyobb súllyal. A szolgáltatások távoli elérése, amely egyre jellemzőbbé válik, nem oldja meg azt a problémát, hogy az egyetemi hallgatók helyet igényelnek a tanuláshoz. A felmérés arra a következtetésre jutott, hogy országos normatívát nem lehet kialakítani, de más könyvtárak gyakorlatának megismerése fontos kiindulópontot adhat a helyi döntésekhez.

(Hegyközi Ilona)

05/324

BAKOWKSA, Ewa: The Jagiellonian Library, Cracow: its history and recent developments = Libr.Rev. 54.vol. 2005. 3.no. 155-165.p. Bibliogr.

A Krakkói Jagelló Könyvtár története és fejlődése

Egyetemi könyvtár; Könyvtártörténet -nemzeti

A Jagelló Könyvtár története egybefonódik az 1364-ben alapított egyetemével, melynek 1429-es statútuma már két „*custodes librariae*”-t említ. Az 1500-as évekből maradt fenn az első, a 18. századig használt kölcsönző könyv, benne mindazok nevével, akik a könyvtárból kölcsönöztek. A felvilágosodás korában számos elkülönült gyűjteményt egyesítettek egyetlen általános egyetemi könyvtárrá, mely nyilvános könyvtárként működött (napi hatóság nyitva tartással), és nyomtatott katalógussal rendelkezett. 1795-ben Lengyelország több mint 120 évre elvesztette függetlenségét, és az Ausztriához tartozó Krakkóban a könyvtár tevékenysége erősen korlátozódott. A 19. század utolsó negyedében *Karol Estricher* volt a könyvtár igazgatója, aki teljes polonica-gyűjtemény kialakítására törekedett, és a lengyel kultúra gazdagságát kívánta a világnak bemutatni. (Fő műve, a *Bibliografia Polska* ma is az egyik fő forrásmunka a 20. század előtti lengyel nyomtatványok tekintetében.) 1931-1939 között épült fel a könyvtár új, korszerű épülete. Az átköltözés azonban már a német megszállás alatt, a *Staatsbibliothek Krakau*”-ba történt, amikor más állományokat is oda költöztettek.

A Jagelló Könyvtár különös jelentőségre tett szert, mivel Krakkót kevés bombatámadás érte, míg a varsói gyűjteményeket súlyos veszteségek érték. Második nemzeti könyvtári funkcióit kötelezpéldányok is segítik. További funkciói: egyetemi könyvtár, tudományos könyvtár és – 18 éven felüliek számára – nyilvános könyvtárként is működik. Olvasótermeiben 55 ezer kötetes kézikönyvtár áll rendelkezésre. 2003-as statisztikai adatok szerint állománya majdnem 4 millió (közel 1 900 000 monográfia, kb. 700 ezer folyóiratkötet), látogatóinak szá-

ma százezer volt. Különgyűjteményeiben többek között 27 500 kézirat, 105 500 régi és 3634 ősnyomtatvány, 44 480 térkép található.

A régi épülethez csatlakozó új, mely 2001-ben nyílt meg, 50 százalékkal növelte meg a könyvtár tereit. Együttes nagyságuk 145 284 légméter, 32 891 négyzetméterből a raktárak 27 287-et foglalnak el. A tíz általános és szakolvasóteremben összesen 480 férőhely van, a tereket két kiállító és egy konferenciaterem egészíti ki. 2003-ban 27 ezer beiratkozott olvasót regisztráltak, az olvasótermek átlagos látogatottsága napi 500 fő volt. A katalóguscélú számítógépek mellett további 17 áll az olvasók rendelkezésére az internet és a könyvtár által előfizetett adatbázisok hozzáférése céljából.

1992-ben a VTLS integrált könyvtári rendszert vásárolták meg, 2004-re minden 1800 után nyomtatott könyv számítógépes katalogizálása megtörtént, a kezdetektől 1949-ig valamennyi nyomtatott dokumentumot tartalmazó nagylapos betűrendes katalógust pedig szkennelték. 2003 óta a könyvtár katalógusa elérhető a www.bj.uj.edu.pl/PKA/index.php címen. Legújabbban egyes gyűjteményrészek digitalizálási programján dolgoznak, és részt vesznek a kormány „*Polska Biblioteka internetowa*” projektjében is.

(*Mohor Jenő*)

05/325

PUDAS, Annamari: Mobilipalvelua Lapin korkeakoulukirjastoissa = Kirjastolehti. 98.vsk. 2005. 1.no. 26.p.

Mobiltelefonos szolgáltatások Lappföld Főiskolai könyvtáraiban

Főiskolai könyvtár; Szolgáltatások; Telefon

Kemi, Tornio és Rovaniemi szakirányú főiskolai könyvtárai, valamint a lapp egyetemi könyvtár közös beszerzés keretében útjára indította a szöveges üzenetet továbbító mobiltelefonos szolgáltatást használói számára. Finnország más könyvtáraiban is megjelent az új termék és vele az új szerkesztői gárda.

Közművelődési könyvtárak

05/326

AUDUNSON, Ragnar: How do politicians and central decision-makers view public libraries? The case of Norway = IFLA J. 31.vol. 2005. 2.no. 174-182.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Hogyan látják a politikusok és a központi döntéshozók a közkönyvtárakat? Norvégia példája

Állami irányítás; Felmérés; Könyvtárkép; Közművelődési könyvtár

A cikk norvég parlamenti képviselőkkel folytatott interjúkon alapul, amelynek keretében azt vizsgálták, hogyan látják és értékelik a közkönyvtárak szerepét. A politikusok igen pozitívan látják a közkönyvtárakat. Mindazonáltal a könyvtárak feladatkörét arra korlátozzák, hogy a könyvkölcsönzéssel és a különböző szintű oktatás támogatásával népszerűsítsék az irodalmi értékeket és a kulturális örökséget. A demokrácia és a szociális egyenlőség előmozdításában játszott könyvtári szerep nem áll központi helyen a politikusok gondolkodásában. Meglepő módon ugyanez érvényes a Norvég Levéltári, Könyvtári és Múzeumi Hatóság fejlesztési elképzeléseire is, amelynek megjelenése után a parlament ennek megfelelően határozta el a könyvtári szektor újjászervezését. Az IFLA oslói konferenciája – amelyet jelentős állami pénzekkel (is) finanszíroztak – előtt nem sokkal a norvég parlamenti tagok számára az IFLA neve teljesen ismeretlen.

(Autoref.)

A mobiltelefonos szolgáltatás része a három könyvtár és a lapp egyetem közös fejlesztési projektjének. A szolgáltatás kifejlesztője a tamperei INA Finland Oy cég. Finnország első könyvtári használatra kifejlesztett mobiltelefonos szolgáltatást nyújtó csomagját ez a cég most három, Voyager rendszerrel használó könyvtár számára adaptálta.

A mobiltelefon az ismertebb könyvtári szolgáltatásokon kívül teljesen új szolgáltatásokat is nyújt. Segítségével az olvasók lapozhatnak a könyvtár honlapján, megújíthatják saját kölcsönzéseiket, automatikus üzenetet rendelhetnek a kölcsönözni kívánt könyv beérkezéséről, emlékeztetőt kérhetnek a kölcsönzés lejártáról. Kívánságra megkaphatják a könyvtár automatikusan kiküldött hírlevelét az aktuális eseményekről és a kivételes nyitvatartási időpontokról. Ezenkívül az olvasó megrendelésre található az úgynevezett készírekből is. Ezek többnyire a könyvtárakat érintő általános tudnivalók. A szolgáltatás új elemeket is tartalmaz: a felhasználó választhat a finn, svéd vagy az angol nyelv közül. Egy alkalommal megújíthatja a már kikölcsönzött összes, vagy pedig csak egy kiválasztott könyvet. A szolgáltatás tartalmaz webes könyvtári tájékoztatósi oldalakat is, amelyeket a könyvtár készírekből és az aktuális friss információkból állít össze.

A szolgáltatás főleg mobilhálózaton érhető el és a könyvtárak maguk dönthetik el, mennyit számolnak fel, vagy szednek-e egyáltalán díjat érte. 2004 októberében vezették be először Kemi és Tornio főiskolai könyvtárában, majd más könyvtárak is követték a példát 2005 folyamán.

A mobilszolgáltatással kapcsolatban bővebb információ található Kemi-Tornio főiskolai könyvtárának honlapján: www.token.fi/kirjasto/ címen. A rendszerértékesítés e-mail útján történik a mobi-le@ina-finland.fi címen.

(Kránit Lászlóné)

Lásd még 334, 337, 345, 348, 350, 366, 370-372, 378-379, 381

05/327

GHOSH, Maitrayee: The public library system in India: challenges and opportunities = *Libr.Rev.* 54.vol. 2005. 3.no. 180-191.p. Bibliogr.

A közkönyvtári rendszer Indiában: kihívások és lehetőségek

Információtechnológia; Közművelődési könyvtár

A közkönyvtári rendszer Indiában a tömegek aktuális információs igényeinek kielégítésére szolgál. A legtöbb közkönyvtár rossz körülmények között működik, saját épülettel sem rendelkezik, és nem több mint a helyi nyelven megjelent szórakoztató olvasmányok gyűjtőhelye. A 29 indiai állam közül csak 11 rendelkezik könyvtári törvénnyel, amely a közkönyvtári rendszerről is rendelkezik. Nehéz általános képet felvázolni, mivel nincsen országos szintű statisztikai adatgyűjtés a közkönyvtárakról, amelyek sok esetben különböző fenntartókhoz tartoznak. India növekvő népessége ugyanakkor innovatív támogatást és szolgáltatásokat vár a könyvtáraitól, az ország az információtechnológia egyik vezetője és a szellemi dolgozók egyik legnagyobb exportőre lett. A közkönyvtáraknak vezető szerepet kellene játszaniuk a „digitális szakadék” áthidalásában, ehhez azonban fel kell zárkózniuk az információtechnológia alkalmazásában és a modernizációban, amihez hozzáértő személyzetre (is) szükség van. A szerző néhány lehetséges megoldást mutat be arra, hogyan lehet a digitális szakadékot digitális lehetőségekké változtatni.

(Autoref. alapján)

05/328

ČERMÁKOVÁ, Blanka: Metodický pokyn Ministerstva kultury ČR k vymezení standardu veřejných knihovnicových a informačních služeb poskytovaných knihovnamí zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky = *Čtenář.* 57.roč. 2005. 5.no. 161-164.p.

A cseh kulturális minisztérium módszertani irányelvei a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások szabályozására a köztársaság települési és területi könyvtáraiban

Irányelvek -könyvtári [forma]]; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások

A nyilvános könyvtári és információs szolgáltatás meghatározását a 257/2001-es könyvtári törvény 4. §-a tartalmazza, amely szerint ez a szolgáltatás az esélyegyenlőség elve alapján megkülönböztetés nélkül mindenkit megillet. A szolgáltatás minőségi és mennyiségi követelményeit és a hozzáférés körülményeit azonban semmilyen jogszabály nem részletezi.

Az ismertetett irányelvek ajánlásokat tartalmaz a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások minőségi és mennyiségi szempontjainak meghatározásához a szolgáltató könyvtáraknak.

A nyilvános könyvtári és információs szolgáltatás szabványosítási törekvéseinek célja a használók hozzáféréseinek és ellátásának javítása, a szolgáltatások mennyiségi és minőségi összehasonlíthatóságának biztosítása, a szolgáltatások szabványos szempontjainak motíválása és anyagi hátterének biztosítása.

A nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások szabvány tárgya az alábbi kategóriákat és elvárásokat tartalmazza:

- a könyvtárak nyilvános hozzáférési idejének megjelölése
- könyvtári gyűjtemény és információs források biztosítása
- nyilvános internetes munkaállomások száma
- olvasóhelyek és terek a könyvtárhasználók számára
- a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások hozzáféréseinek általános elvei.

A szolgáltatások biztosításához a feltételek a települések nagyságától, lakosságának számától függenek.

Az egyes mutatók értéke a kategóriákon belül a település lakosainak a számához, az országos átlaghoz viszonyítva jelenik meg. Az irányelvek a lakosok száma szerint hat kategóriát határoz meg, ennek függvényében adja meg a heti nyitva tartás ajánlott óraszámát feltüntetve a jelenlegi országos átlagot is, pl. 500 lakos alatti települések esetében az ajánlott érték 5-10 óra, 40 ezer feletti településeken 50 óránál több. A könyvtárak nyilvános hozzáférési idejének meghatározásában fontos szempont, hogy a lakosság a munkaidején kívül is maximálisan igénybe tudja venni a szolgáltatásokat. A nyilvános hozzáférés időtartama nem azonos a teljes könyvtári tevékenység munkaidejével, amely 1000 lakosig számítva körülbelül egyharmaddal több, mint a nyitvatartási idő.

A 10 ezer lakosnál nagyobb településeken a gyűjteményt rendszeresen gyarapítani kell audiovizuális és multimédiás dokumentumokkal is. Mutatóként az egy naptári évben beszerzésre fordított összeg egy lakosra jutó átlaga használható. Az ajánlott érték 25-35 korona/lakos, az országos átlag 2002-ben 22 korona/lakos volt. A beszerzett egységek mutatóit az infláció követése miatt célszerű évente összevetni. A mutató a naptári évben beszerzett könyvtári egységek száma. Az ajánlott érték pl. 1001-5000 lakosú települések esetében 150-750, 10001-40000 lakosú településeken 1500-7500.

Az olvasói helyek és terek a használók számára individuális és csoportos használatot tesznek lehetővé, olvasótermek és tanulóhelyek biztosításával. Mutatója az olvasói helyek száma. Ez az érték 5001-10000 lakosú településeknél 750-1500, 10001-40000 lakosú településeken 28-75. A 10 ezer lakosnál nagyobb településeken, főként az alapkönyvtárakban, az olvasóhelyek egy részét technikailag audiovizuális és számítástechnikai eszközök használatára alkalmassá kell tenni.

Nyilvános internetes munkaállomások biztosításánál a gépek ajánlott száma 5001-10000 lakosú településeknél 5-7, 10001-40000 lakosú településeken

7-15. Ha a településen más nyilvános elérésű internetes szolgáltatás is működik, csökkenthető az internetes elérések száma.

A nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások általános elvei közé tartozik az esélyegyenlőség biztosítása, a bármilyen szempontból hátrányos helyzetűek hozzáféréseinek kiemelt támogatása, távoli használók számára információk szolgáltatása a honlapon keresztül, a könyvtár székhelyének a település központjában való elhelyezése, a könyvtárak telepítéskor, rekonstrukciójukor a minisztérium és az UNESCO/IFLA 1994-es nyilvános könyvtárakról szóló manifesztumának ajánlásait is figyelembe véve.

A szolgáltatás szabványosságának értékelését helyi szinten a fenntartó, területi szinten a területi könyvtár, országos szinten a nemzeti könyvtár végzi. A teljesülés értékelése a statisztikai jelentések mutatói alapján történik, melynek eredményeit a területi és a nemzeti könyvtárak legalább két évente az interneten nyilvánosságra hozzák.

(Prókai Margit)

05/329

GABEL, Gernot U.: 150 Jahre Boston Public Library = Bibliotheksdienst. 39.Jg. 2005. 2.no. 185-190.p.

150 éves a Boston Public Library

Könyvtártörténet -nemzeti; Városi könyvtár

A Bostoni Public Library a legrégebbi olyan amerikai nagyvárosi könyvtár, amelyik könyvtári adóból tartotta fenn magát. A 19. század első felében rendkívüli gyorsasággal növekvő iparvárosban (lakóinak száma 1820-1850 között 43 ezerről 136 ezerre növekedett) az új beköltözők között 1840 után már többségben voltak azok, akik nem az angolszász kultúrkörből érkeztek, egyre hangsúlyosabban merült fel az új rétegek kulturális integrációjának kérdése. Ekkor lépett fel a keleti partvidék új nagyvárosainak békeapostola, a francia származású Alexan-

der Vattemare, (egyébként hivatásos hasbeszélő), az összes civilizált nemzet szellemi értékeit tartalmazó könyvtár tervével. Bár terve utóbb megvalósíthatatlannak bizonyult, egy Párizsból érkező könyvküldemény hozzájárult a városi könyvtár létesítésének megindulásához. 1848-ban engedélyezték könyvtári adó szedését a létesítendő intézmény számára, 1852-ben a városi tanács leszögezte, hogy egy mindenki számára szabadon hozzáférhető, kölcsönzést is engedélyező, tudományos és népszerű könyveket egyaránt tartalmazó, széles gyűjtőkörű könyvtárt kíván létrehozni. Rövidesen mecénás is jelentkezett: Joshua Bates, egy bankház tulajdonosa; biztosítani akarta a fiatal generációk számára azt az ingyenes művelődési lehetőséget, ami neki ifjúkorába nem adatott meg, ezért 50 ezer dollárt ajánlott fel a könyvtár számára.

A könyvtár 1854-ben nyílt meg egy iskolaépület két termében, 16 ezer kötettel. Néhány héten belül a polgárok ezrei iratkoztak be, (egy személy csak egy könyvet kölcsönözhetett), a rendkívüli érdeklődés arra készítette a város vezetését, hogy már a következő évben új könyvtárépületet tervezzen, 200 ezer kötet befogadására, 150 ülőhellyel. 1858-ban nyílt meg az új épület, 70 ezer kötettel. Tíz év múlva a Boston Public Library a Kongresszusi Könyvtár után Amerika második nagykönyvtára lett. 1870-ben az egyik külvárosban fiókkönyvtárat nyitottak, ez volt az első ilyen kezdeményezés az Egyesült Államokban.

Egy negyed század múltán az épület ismét kicsinynek bizonyult. Ekkor New-York sztárepítésze, Charles F. McKim kapott megbízást új könyvtár tervezésére, aki reneszánsz palota stílusú épületet emelt. (1973-ban nemzeti műemlékké nyilvánították.) Az 1895-ben megnyíló új könyvtárnak 500 ezer kötete volt, egyre nagyobb számú fiókkönyvtára, (1920-ban egy kifejezetten üzleti információt szolgáltató fiókkönyvtár is nyílt) és egy 3000 kötetes gyermekrészlege, (amit néhány év múlva a nagy látogatottság miatt meg kellett kétszerezni.)

Az 1930-as években a gazdasági válság megállította a könyvtár fejlődését, a stagnálás csak a háború utáni időszakban szűnt meg. Ekkor több jómódú polgár milliós adománnyal járult hozzá a tervezett épületbővítéshez. (Az egyik adományozó üzletember arra hivatkozva, hogy annak idején fiatal utcai árusként a könyvtártól kapott információk indították el sikeres útjára, most 3 millió dollárt ajánlott fel.) 1972-ben a régi könyvtárépület mögött megszerzett háztömbnyi telekre 750 ezer kötet befogadására alkalmas épületet emeltek.

Jelenleg a könyvtár 400 online adatbázist kínál olvasóinak, 27 fiókkönyvtára, 470 fős személyzete van. A kölcsönzések évi száma 2,4 millió, az éves költségvetési keret 38,4 millió dollár. A mecénás-hagyomány ismét újjászületett: az 1992-ben létesült „Boston Public Library Alapítvány” 48 millió dolláros tőkét gyűjtött össze; a mecénások közé tartozik a miniszterelnök-jelölt John F. Kerry felesége is.

(Katsányi Sándor)

05/330

GABEL, Gernot U.: Zwischen zwei Nationen – die Stadtbibliothek Metz 1804-2004 = Bibliotheksdienst. 39. Jg. 2005. 1.no. 13-19.p.

Két nemzet között – a Metzi Városi Könyvtár kétszáz éve (1804-2004)

Könyvtártörténet -nemzeti; Városi könyvtár

A lotaringiai Metz könyvtárának sorsát két évszázadon át – csakúgy, mint magát a városét – a francia-német történelmi viszonyok határozták meg. A könyvtár állományának alapját a francia forradalom idején államosított szerzetesi és más egyházi könyvgyűjtemények képezték. 85 ezer kötetet gyűjtöttek össze a város központi iskolájában, ebből alakították meg 1804-ben a Városi Könyvtárat, melyet az egykori karmelita kolostor kápolnájában helyeztek el. 1811-ben nyitotta meg kapuit az olvasók előtt, csak helyben olvasásra nyújtva lehetőséget,

korlátozott időben. A főleg teológiai és jogtudományi művekből álló gyűjteményt csak igen szerény mértékben gazdagították, 50 év alatt 4 ezer kötettel.

Az 1870/71-es német-francia háború végén Elzász-Lotaringiát a Német Birodalomhoz csatolták. A könyvtár jellegét a változás csak később érintette, mivel még évekig a korábbi francia vezető maradt az intézmény élén; 1887-től azonban a német J. B. Alfeld kapott megbízást a vezetésre, aki a német irodalom beszerzését helyezte előtérbe. A könyvtár német vagy francia orientáltságának kérdése kulturális harchoz vezetett: amíg a franciabarát párt egy hagyományos polgári elitkönyvtárat kívánt fenntartani, német részről a széles néprétegeket kiszolgáló közkönyvtár megvalósítására törekedtek, mely műszaki és természettudományi könyveket is gyűjt. 1907-ben a kolostor egyik oldalszárnyában népkönyvtárat nyitottak, mely a modern francia és német irodalom nyújtása révén egy év alatt megháromszorozta olvasói számát. 1912-ben különálló gyermekrészleg is nyílt, elsőként Franciaországban.

Az első világháború után, 1918-ban Metzét visszacsatolták Franciaországhoz. A könyvtárat – muzeális értékű régi állományára való tekintettel – a „municipális rangú könyvtárak” közé sorolták, mint nyilvános népkönyvtárat azonban a minisztérium nem nézte jó szemmel, a német kultúra trójai falóvának tekintette. A lotaringiai tartományi vezetés azonban türelmesebb volt, engedélyezte a népkönyvtár további működését. (A gyerekrészleget viszont megszüntette.) A francia irodalom dominanciájának visszaállítása érdekében könyvgyűjtő akciót szerveztek, néhány hónap alatt 6500 francia könyvvel gazdagodott a könyvtár. Korlátozták a korábbi olvasóbarát szolgáltatásokat, csökkent a nyitvatartási idő, bonyolultabb és lassabb lett az adminisztráció. Az olvasók száma 7 ezer körül stagnált, a kölcsönzések száma visszaesett.

A második világháború alatti német megszállás radikális fordulatokat hozott a könyvtár életében. 1940 júliusában a város német körzetvezetője elren-

delte az 1939 szeptembere óta zárva tartó könyvtár megnyitását, s egyúttal utasítást adott a könyvtár francia nyelvű könyveinek nyilvános elégetésére. A két francia könyvtáros a duplumok és az elrongyolódott könyvek elégetésével tett látszólag eleget az utasításnak, de két hónap múlva az új (Speyerből jött) könyvtárvezető, A. Recker 235 ezer francia nyelvű publikációt szállíttatott be Metzből a központi gyűjtőhelyre. (A könyvek német szakkönyvtárakba, francia fogolytáborokba kerültek vagy megsemmisültek.) A könyvtárat a nemzetiszocialista párt előírásai szerint „a német irodalom legjobbjai”-val egészítették ki. Az olvasók száma azonban radikálisan csökkent.

1944-ben, a front közeledtekor a könyvtárosok megkísérelték az állomány legértékesebb részét megmenteni. A központi óvóhelyen azonban 1944. augusztus 31-én tűz ütött ki, így elpusztult 720 régi kézirat, 370 ősnymtatvány és 3000 egyéb könyv. Feltételezhető, hogy a tűz egy nagyszabású műkinclopás leplezésére szolgált: a német hatóságok másnap rendelték el a város elhagyását. (A veszteségek ellenére a könyvtárnak ma is 700 későkorszaki ill. korai reneszánsz kézírata van.)

A háború után a könyvtár csak lassan tért magához. Az 1960-as évek elején kezdték a fiókhálózatot kiépíteni, de voltaképpen csak az 1968-as diáktüntetések után ébredtek rá a hatóságok, hogy a nyilvánosságot nem lehet semmibe venni. Egy 1971-es helyzetjelentés arról tájékoztatta a városi tanácsot, hogy a könyvtár alulfinanszírozott, helyiségei elöregedtek és elavultak, személyzete kevés, állománya nem kielégítő. 1975-1977-ben a városközpontban a könyvtár számára egy új beton- és üvegpalota épült, 5400 m² alapterülettel. Az intézmény megindult a modernizáció útján, napjainkra minden tekintetben korszerű városi könyvtárrá vált, megőrizve régi értékeit.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 299, 336, 344, 369, 377, 379, 392

Tudományos és szakkönyvtárak

05/331

MATHESON, Ann: The Consortium of European Research Libraries (CERL): the European printed archive = Alexandria. 17.vol. 2005. 1.no. 1-11.p. Bibliogr.

Az európai tudományos könyvtárak konzorciuma, a CERL – az európai nyomtatott dokumentumok archívuma

Együttműködés -nemzetközi; Jelentés -évi, többévi [forma]; Könyvkiadás története; Nyomdászat-történet; Tudományos és szakkönyvtárak

Az Európai Tudományos Könyvtárak Konzorciuma (Consortium of European Research Libraries, CERL) 1994-ben alakult azzal a céllal, hogy előmozdítsa a tudományos könyvtárak együttműködését az európai és az egyetemes kéziszajtó idejéből származó (hand press period) nyomdatermékek számbavételére és hozzáférhetővé tételére a tudományos kutatás számára. Alapításának tizedik évfordulójára könyvadatbázisa (Hand Press Book Database) fontos kutatási forrássá vált, amelyet a világ tudományos könyvtárai folyamatosan fejlesztenek. A konzorcium eredeti célját a kutatók szorgalmazására egyéb kezdeményezésekkel egészítették ki, például: többnyelvű hely-, szerzői és impresszum-tezaurusz a korai nyomtatványokhoz, keresőrendszer a kéziratokhoz és nyomtatványokhoz, a tagoknak nyújtott szolgáltatások. Lépéseket tettek az európai, ill. globális „információs tájképen” a konzorcium által betöltendő új meghatározására. A további fejlesztés egyik fontos szempontja a tagság minél nagyobb mértékű kiszélesítése új tudományos könyvtárak, könyvtörténészek, az antikvár könyvkereskedelem, egyéni kutatók és a korai európai írásbeli örökséggel kapcsolatos munkában érdekelt személyek bevonásával. Fontos lépést jelent ebben az irányban a konzorcium kiszélesítése a szű-

ken vett európai „diaszporán” kívül eső országok könyvtáraival és történelmi gyűjteményeivel.

(Autoref.)

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

Lásd 391

Iskolai könyvtárak

05/332

BUDDY, Juanita Warren – WILLIAMS, Mercuria Chase: A dream deferred: school libraries and segregation = Am.Lib. 36.vol. 2005. 2.no. 33-35.p.

Beteljesületlen amerikai álmok: iskolai könyvtárak és faji megkülönböztetés

Általános iskolai könyvtár; Általános iskolás; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó

Az Amerikai Egyesült Államokban az 1954-es történelmi jelentőségű bírósági ítélet nyomán – mely kimondta, hogy fehér és színes bőrű gyerekek egy iskolában tanulhatnak – gyökeres változások következtek be az oktatási rendszerben. Abban az időben az afro-amerikai gyerekek külön iskolába jártak, melyek általában rosszul felszerelt osztálytermekkel és nem megfelelő könyvtárakkal rendelkeztek.

Martin Luther King az állampolgári jogok harcosaként 1955-től azon fáradozott, hogy a faji integráció, az afro-amerikai lakosság beilleszkedése az amerikai társadalomba megvalósuljon.

De vajon 50 év elmúltával annyira mások az amerikai iskolák? A Harvard Egyetem munkatársa által 2003-ban végzett kutatás szerint nem. Az Egyesült Államokban legalább 60 olyan iskola van, mely Martin Luther King nevét viseli. A cikk szerzői eze-

ket az iskolákat és könyvtáraikat keresték fel, hogy megkérdezzék a könyvtárosokat arról, hogy a fent említett kutatás eredményei vajon helytállóak-e, és mik azok a kihívások, melyekkel szembe kell nézniük.

Az amerikai kultúrában a szegregáció szavon általában jogi, „kierőszakolt” elkülönülést, elkülönítést értenek, de az egyik megkérdezett könyvtáros szerint, ez így nem igaz az ő iskolájukra. Az, hogy javarészt feketék járnak ebbe az iskolába, inkább választás kérdése, és nem elkülönítésé. Az iskola összetétele híven tükrözi a környék lakosságának faji összetételét. A szülők legtöbbször azért választják ezeket az iskolákat, mert a gyerekek jobban érzik magukat a többi afro-amerikai gyerek társaságában, és nem kell hosszan utazniuk a legközelebbi „másfajta” iskoláig. A gyerekek azonban tudatában vannak annak, hogy az iskola faji összetétele nem tükrözi az Amerikai Egyesült Államok társadalmának faji összetételét.

Az Egyesült Államok lakossága egyre inkább multikulturális, ezzel ellentétben egyre több szegregált iskola jön létre. A cikk szerzői választ szerettek volna kapni arra a kérdésükre, hogy vajon az iskolák jobb oktatási környezetet tudnak-e biztosítani, ha a tanulói többfajta kulturális környezetből jöttek. Alfred Quirouet szerint, aki több mint húsz éve iskolai könyvtáros, a sokféle kultúra keveredése jobb tanulási környezetet biztosít a tanulók számára, és növeli megértésüket a más kultúrák iránt. Azonban előnyét is látja annak, ha a diákok szegregáltan tanulnak. Egy kulturálisan „kevert” iskolában a diákok nem tanulnának afro-amerikai írókról és más meghatározó szerepű fekete bőrű személyiségről, és csak februárban, a Fekete Történelem Hónapjában esne szó róluk. A gyerekeknek később is lehetőségük lesz az integrálódásra, de előbb az a fontos, hogy megtudják, kik is ők, honnan jöttek, milyenek a gyökereik, a kulturális örökségük. Könyveken, zenén, képzőművészen, táncon, színházon keresztül mutatják be a diákoknak kulturális

örökségük olyan tényezőit, melyekről nem tanulnának egy „vegyes” iskolában.

A szegregált iskolákba járó diákok nagy része szegény családból származik, és nem érte túl sok intellektuális inger az iskolába kerülésük előtt. Nem használják a helyi közkönyvtárakat, és a szülők sem tartják fontosnak az olvasást.

Az iskolai könyvtáraknak nyújtott, évről-évre csökkenő állami támogatás nem elegendő ahhoz, hogy naprakész nyomtatott, audiovizuális és elektronikus dokumentumokat tudjanak beszerezni. Az iskolai könyvtárosok ezért alternatív pénzforrások után kutatnak. Ilyenek lehetnek a pályázatok és olyan akciók, mint a könyvkiadás vagy adományok gyűjtése.

Az online források óriási lehetőséget jelentenek ezeknek az iskoláknak a számára, az internet végtelen meghódítható és felfedezendő univerzum a diákoknak. A könyvek beszerzésénél figyelembe veszik az iskola oktatási és nevelési céljait, de a diákok érdeklődési körét és származását is.

Az iskolai könyvtárosok feladata az, hogy emlékeztessék a tanárokat és a diákokat a polgárjogi harcok örökségére. Megerősítsék mindenkiben, hogy minden ember értékes, és hogy mennyire fontos egymás elfogadása. Talán az iskolai könyvtárosok is segíthetnek abban, hogy egy napon elérhessék Martin Luther King álmát, azt az Egyesült Államot, ahol mindenkinek egyformán lesz lehetősége megvalósítani az álmait.

(Bognárné Lovász Katalin)

05/333

LA MARCA, Susan: The three A's: attitude, access and ambience = New Rev.Child.Lit.Librariansh. 11.vol. 2005. 1.no. 87-109.p. Bibliogr.

A könyvtárostánár szerepe az olvasóvá nevelésben. A három legfontosabb tényező: pozitív hozzáállás, megfelelő választék és kellemes környezet

Esettanulmány [forma]; Könyvtártudományi kutatás; Középiskolai könyvtár; Ifjúság nevelése olvasásra

A cikkben ismertetett esettanulmány azokat a hozzáállási és környezeti tényezőket vizsgálta, amelyek a könyvtárostánárak tevékenységét befolyásolják az ideális olvasási környezet megteremtésében a középiskolai könyvtárakban. A szerző a saját adatai és a szakirodalom alapján a legfontosabb három tényezőt („hozzaállás”, „hozzáférés” és „léghkör”) tárgyalja.

(Autoref.)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

05/334

BODI, Sonia – MAIER-O'SHEA, Katie: The Library of Babel: making sense of collection management in a postmodern world = J.Acad.Librariansh. 31.vol. 2005. 2.no. 143-150.p. Bibliogr.

A bábeli könyvtár – a gyűjteményépítés értelmezése a posztmodern korban

Állományalakítás; Elektronikus könyvtár; Főiskolai könyvtár -humán tudományi; Költségvetés; Oktatás információellátása

A hagyományos könyvtárban a gyűjtemények formátum szerint elrendezve, helyi tulajdonként, osztályozási rendszer szerint szervezve, dokumentumként a maguk helyén voltak, korlátozott hozzá-

férési pontokkal. A határok elmosódásával, a hierarchia és az irányítás csökkenésével és a nemlineáris gondolkodással jellemezhető, posztmodern világban a gyűjtemény a helyi és a távoli, a papír és az elektronikus, a birtokolt, kölcsönzött, bérelt és megosztott dokumentumok (források) keveréke.

Galbreath szerint a gyűjteményt inkább alapvetően intellektuális konstrukciónak kellene tekinteni, mintsem fizikai tárgyak együttesének. A nyugati világ tradicionálisan lineáris jellegével, logikus gondolkodásával szemben az online környezet nem lineáris, sőt, esetenként amorf. A hipertext a nemlineáris gondolkodáson alapul, és az osztályozási rendszerek kategoriális gondolkodása helyett lehetővé teszi az interdiszciplináris módú keresést, gondolkodást és megértést. Ahhoz, hogy a bölcsész jellegű felsőoktatási könyvtárak hogyan építhetnének erősebb, az olvasók (különösen a diákok) elvárásai-